

Ewa Modzelewska-Opara

<http://orcid.org/0000-0001-9111-6284>

Uniwersytet Jagielloński

ewa.modzelewska@uj.edu.pl

DOI: 10.35765/pk.2024.4704.11

Współczesna aktywność kulturalna studentów polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego – badania pilotażowe

STRESZCZENIE

Niniejszy artykuł prezentuje wyniki badań pilotażowych poświęconych aktywności kulturalnej studentów Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Przeprowadzona ankieta miała na celu ustalenie motywów uczestnictwa studentów w różnych formach kultury oraz poziomu czytelnictwa. Wyniki uzyskano na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w 2023 r. na grupie 70 studentów II roku polonistyki na studiach licencjackich ze specjalności nauczycielskiej, edytorstwa oraz komparatystyki.

SŁOWA KLUCZE: aktywność kulturalna, studenci, Uniwersytet Jagielloński, polonistyka, badania pilotażowe

ABSTRACT

Contemporary Cultural Activity of Polish Studies Students at the Jagiellonian University: A Pilot Study

This article presents the results of a pilot study examining the cultural activity of students at the Faculty of Polish Studies of the Jagiellonian University. The research aimed to identify the motivations behind the students' participation in various forms of cultural activities and assess their reading habits. The findings are based on surveys conducted in 2023 among a group of 70 second-year Bachelor's degree students of Polish Studies specializing in teaching, editorial and comparative studies.

KEYWORDS: cultural activity, students, Jagiellonian University, Polish Studies, pilot study

Kryzys Uniwersytetu – wprowadzenie

Od wielu lat toczy się dyskusja o niesłabnącym kryzysie Uniwersytetu. Balazs M. Mezei uważa, iż pomimo ciągłości historycznej tej instytucji jej koleje losu „(...) można postrzegać jako historię nieustannie powracającego kryzysu” (Mezei, 2009, za: Pauluk, 2017, s. 78). W 2015 r. Tadeusz Ślawek podkreślał, że uniwersytet utracił swoje „dostojeństwo”, petryfikując je do ceremoniałów akademickich, podporządkowując się techno-biurokracji oraz realiom biznesu, zatracił dystans do świata, a co za tym idzie możliwości kształtowania go i zmieniania, przestając realizować swą misję jako *universitas* (Ślawek, 2015, s. 8). Z jednej strony studenci punktuja „siedem grzechów głównych uczelni”, krytykując szczególnie „zbyt dużo teorii, za mało praktyki” (Zadroga, 2009; Marzęcki i Stacha, 2011, s. 6), wyrażając swoje zdanie w ankietach¹. Sytuują się w roli klienta, a studia traktują jako inwestycję w kapitał ludzki, realizując tym samym schematy dyskursu neoliberalnego, kierując się logiką rynkową i jej właśnie podporządkowując naukę (Zagórska i Malchar-Michalska, 2023; Raczkowski, 2018). Badania przeprowadzone na Śląsku w 2023 r. pokazują, że drugim i trzecim najważniejszym motywem podjęcia kształcenia przez studentów I i II stopnia było „zdobycie dobrze płatnego zawodu oraz uzyskanie dyplomu wyższej uczelni” (Gołęński i Dudek, 2023).

Dorota Pauluk zauważa, że obecnie studenci stają się „animatorami własnego czasu” przede wszystkim w zakresie optymalizacji indywidualnego rozwoju w aspekcie zawodowym (praktyk, warsztatów, staży etc.), podkreślając:

Okres studiów jest dla nich czasem gęstym, stąd też starają się go maksymalnie wykorzystać. Przewodnią maksymą staje się: „czas to pieniądź”. Narzekają na ciągły jego brak i zgiełk codziennego życia, który wynika z godzenia wielu ról, zabiegania o własną przyszłość (...) Z treści [ich – E.M.-O.] wypowiedzi wyłania się obraz studenta, który nie ma czasu na kształcenie się w samotności, w odosobnieniu, na odwiedzanie bibliotek czy zajmowanie się ideami (Pauluk, 2017, s. 85).

Wszystkie opisane powyżej czynniki prowokują pytanie, czy zatem w dobie kryzysu Uczelni i skupieniu się na dążeniu do samorozwoju

1 Z drugiej strony pracownicy naukowi zwracają uwagę na to, iż „akt pomiaru wpływa na mierzony obiekt. Kiedy student mierzy relację nauczyciel – uczeń, to nieuchronnie zmienia tę relację” na linii Mistrz-Uczeń, a anonimowe ankiety honorują subiektywne wrażenia i mogą się stać sposobem dania upustu frustracji (Grzegorek, 2021, s. 115). Badacze wskazują także na podstawie przeprowadzonych badań, że studenci oceniali swoich nauczycieli znacznie bardziej krytycznie niż sami byli oceniani (Michowska, Kaczmarek, Basińska i Olejniczak, 2008, s. 62). Istnieją również prace traktujące ankietyzację jako ważne narzędzie badawcze oraz istotną metodę oceny i doskonalenia pracy dydaktycznej (Pabian i Rajczyk, 1988).

w kontekście zapewnienia sobie bezpieczeństwa zawodowego studenci rzeczywiście nie znajdują czasu na praktykowanie aktywności kulturalnych, stając się „barbarzyńskimi specjalistami” (Ortega y Gasset, 2002, s. 34). W niniejszym artykule chciałabym zaprezentować wyniki badań pilotażowych dotyczących aktywności kulturalnej studentów Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Istotnym założeniem było nie tylko sporządzenie statystyk i skupienie się na ilościowym aspekcie badanego zjawiska, ale również ustalenie motywów uczestnictwa studentów w różnych formach kultury oraz ich zainteresowań. Wyniki uzyskano na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w 2023 r. na grupie 70 studentów II roku polonistyki na studiach licencjackich ze specjalności nauczycielskiej, edytorstwa oraz komparatystyki.

Należy zaznaczyć, że aż 67% osób z badanej grupy to reprezentanci specjalności nauczycielskiej, co ma istotne znaczenie, ponieważ, jak zauważa Jolanta Urbanek, w takim przypadku uczestnictwo w kulturze

należy traktować jako jeden z ważnych elementów procesu profesjonalizacji kandydatów do tego zawodu. Tylko bowiem sam nauczyciel uczestniczący w kulturze, głęboko przekonany o jej możliwości kształtowania osobowości będzie mógł w ten świat wartości wprowadzić dzieci i młodzież (Urbanek, 2002).

Kryzys czytelnictwa?

Wyniki ankiet pozwoliły sporządzić zróżnicowaną mapę preferencji czytelniczych młodzieży, która studiuje polonistykę², a zatem samo obcowanie z literaturą powinno zajmować szczególne miejsce w ich życiu. Jak wykazał Krajowy Instytut Mediów w badaniach przeprowadzonych w okresie od lipca 2021 r. do marca 2022 r., najwięcej aktywnych czytelników to osoby w przedziale wiekowym 16–24 lata – co stanowi prawie 64%, natomiast

-
- 2 Przeprowadzona ankieta składała się z trzynastu pytań: 1) Proszę zaznaczyć aktywności, które wykonywał/a Pan/Pani w czasie ostatniego roku raz w tygodniu; 2) Proszę zaznaczyć aktywności, które wykonywał/a Pan/Pani w czasie ostatniego roku częściej niż raz w tygodniu; 3) Proszę zaznaczyć aktywności, które wykonywał/a Pan/Pani w czasie ostatniego roku kilka razy w miesiącu; 4) Proszę zaznaczyć aktywności, które wykonywał/a Pan/Pani kilka razy w czasie ostatniego roku; 5) Proszę zaznaczyć aktywności, które wykonywał/a Pan/Pani w czasie ostatniego roku tylko jeden raz; 6) Jeśli nie podejmował/a Pan/Pani żadnych z wymienionych aktywności, proszę wyjaśnić dlaczego; 7) W jaki sposób najchętniej spędza Pan/Pani wolny czas?; 8) Jaką książkę spoza listy lektur czytał/a Pan/Pani ostatnio?; 9) Jaki film i kiedy widział/a Pan/Pani w kinie ostatnio?; 10) Jaką sztukę i kiedy widział/a Pan/Pani w teatrze ostatnio?; 11) Jaki serial ogląda Pan/Pani obecnie?; 12) Jaki jest Pana/Pani ulubiony pisarz i zespół muzyczny?; 13) W jaki sposób pandemia zmieniła Pana/Pani sposób spędzania wolnego czasu?

prawdopodobieństwo sięgnięcia po książkę w Polsce jest odwrotnie proporcjonalne w stosunku do wieku (Zasacka i Chymkowski, 2023, s. 9). W przeprowadzonej przeze mnie ankiecie 10% studentów przyznało, że z powodu obszernych list lektur obowiązujących na studiach nie mają czasu na czytanie książek spoza uczelnianych wykazów dla własnej przyjemności (wszystkie specjalności, które wzięły udział w ankiecie, mają w programie kilkanaście egzaminów i zaliczeń do zdania w czasie III i IV semestru studiów I stopnia). Choć, jak zauważył Tomasz Szlendak, taki rodzaj czytelnictwa wśród Polaków wyraźnie spada od 1995 r., to mimo wszystko uzyskane wyniki z ankiety są pocieszające, ponieważ według obserwacji badacza 14% studentów nie czyta żadnych książek, w tym podręczników (Szlendak, 2011).

Najczęściej powtarzającymi się pozycjami książkowymi wskazywanymi przez ankietowanych studentów są powieści fantasy o międzynarodowej sławie, ugruntowanej ekranizacjami filmowymi lub produkcjami Netflix'a oraz dostępnością na platformach streamingowych. Ogólnopolskie badanie czytelnictwa w Polsce (2023) wskazało, że ten typ literatury posiada 12% odbiorców (a zatem więcej niż we wcześniejszym sezonie czytelnictwym) oraz znajduje miłośników głównie wśród mężczyzn, zaliczających się do grupy młodzieży i młodych dorosłych (Zasacka i Chymkowski, 2024, s. 53). Największą publiczność czytelnictwa, w świetle prowadzonych przeze mnie badań, zgromadziły dzieła Andrzeja Sapkowskiego oraz *Szóstka Wron* Leigh Bardugo. Spośród wspomnianego gatunku studenci wskazywali także na dzieła takie jak: *Cień utraconego świata* Jamesa Islingtona, *Pan Lodowego Ogrodu* Jarosława Grzędowicza, *Trzepotanie jego skrzydeł* Paula Hoffmana, *Nikczemni* Victorii Schwab, *Wrota Obelisków* Nory K. Jemisin. Trzeba zaznaczyć, że wszystkie te książki wyróżniają się pokaźną objętością (najkrótsza z nich, poza powieścią Sapkowskiego, liczy 432 strony, a najdłuższa – aż 880) oraz stanowią części większych cyklów. Dzieła te cieszą się popularnością wśród użytkowników polskiego serwisu internetowego *Lubimyczytać.pl*, o czym świadczy duża liczba pozytywnych ocen (rozpiętość od kilkuset do prawie 11 000 głosów), z których średnia oscyluje między 7 a 8,3 na 10 (7 – bardzo dobry; 8 – rewelacyjny). W tej kategorii zaznacza się również zainteresowanie motywami wampirycznymi: *Zmierzchem* autorstwa Stephenie Meyer, *Pamiętnikami wampirów* Lisy Jane Smith oraz *Carmilla*, XIX-wieczną powieścią gotycką.

Raporty Biblioteki Narodowej odnotowały powieści Leigh Bardugo i Jamesa Islingtona (zestawienie z 2021–2022 r.) oraz Jarosława Grzędowicza (2023) wśród najpoczytniejszych książek literatury fantastycznej, natomiast bestsellerowy cykl Meyer zajmował wysokie pozycje na listach najchętniej czytanych w Polsce książek w latach 2015–2017.

Ankieta pokazała także, że studenci w wolnym czasie chętnie sięgają po kryminały, zarówno wpisujące się w klasykę gatunku (napisane

przez Aghatę Christi i Gilberta K. Chestertona), jak i te wydane w ostatnich latach: *Do cna* Katarzyny Bondy, *Balsamistka* Magdaleny Adaszewskiej, *Księżniczka z lodu* Camilli Läckberg (powieści tej skandynawskiej autorki stale cieszą się popularnością wśród polskich czytelników, czego dowodzą analizy Zasackiej i Chymkowskiego z 2022 r.), *Nie ufaj nikomu* Kathryn Croft. Warto zauważyć, że wyniki uzyskane z ankiet częściowo są zbieżne z opracowanym przez Bibliotekę Narodową raportem o stanie czytelnictwa książek w Polsce w latach 2020–2023, gdzie w rankingu najpopularniejszych gatunków literackich zwyciężyła literatura kryminalna, sensacyjna i thriller. Co istotne, studenci nie sięgają wyłącznie po dzieła najpoczytniejszych autorów w tej dziedzinie, czyli Remigiusza Mroza czy Harlana Cobena, ale kierują się własnymi gustami.

Rozległe spektrum tematów związane z lekturami wybieranymi przez respondentów świadczy o różnorodnych zainteresowaniach studentów. Jak pokazują wyniki ankiety, popularnością cieszy się szeroko pojęta tematyka religijna. Ankietowani wskazywali na lekturę Biblii, *Tryptyku Rzymskiego* i poezji Jana Pawła II, ale też *Seksualnej historii chrześcijaństwa* czy dzieł o nauce Buddy (Budda: *Portret człowieka przebudzonego*). Ogólnopolskie badania pokazują, że w 2023 r. po publikacje religijne sięgało 6% czytelników (częściej były to kobiety), a książki dotyczące Jana Pawła II mają stałe grono odbiorców (Zasacka, Chymkowski i Koryś, 2024, s. 73–74).

Studenci śledzą także literackie nowości oraz debiuty, należy do nich kontrowersyjna autobiografia Jennette McCurdy pt. *Cieszę się że moja mama umarła* (2023), powieść obyczajowa ukazująca studenckie życie *Rozmowy z przyjaciółmi* autorstwa Sally Rooney, *Kobieta do zjedzenia* Margaret Atwood czy zbiór opowiadań *Blackout. Gdy zgasną światła* (2022).

W wolnym czasie sięgają też po romanse Colleen Hoover³ (*It Ends with Us*, a także *Confess*) lub po powieści historyczne popularnych autorów (*Krzyk w niebiosach* Anne Rice) lub rozwijają swoje zainteresowania komparatystyczne (czytają na przykład *Sto wierszy wypisanych z języka angielskiego*, które poprzez antologijny dobór tekstów dają bogaty, zróżnicowany wgląd w literaturę angielską ostatnich dziesięcioleci).

Ankieta wykazała też, że respondenci rzadko kierują się w stronę poezji. Dwie osoby wskazały, że w ostatnim czasie czytały utwory Anny Kamieńskiej i Edwarda Stachury, a jedna podała tomik poetycki pt. *Ruń*

3 Warto zauważyć, że Colleen Hoover zamyka zestawienie 15 najpoczytniejszych autorów w Polsce w 2022 r. według raportu Biblioteki Narodowej. Jak piszą Zasacka i Chymkowski: „Obecność Hoover (...) wśród najpoczytniejszych autorów jest świadectwem procesów globalizacji kultury popularnej i rynku książki – tego, jak skuteczne są metody marketingu i jak ujednolicią światowe gusta (...) Sprzedaż książek Hoover przyczyniła się do ogólnego wzrostu sprzedaży o 55% w kategorii romansów w porównaniu z 2021 r., a pięć jej tytułów znalazło się na szczycie listy bestsellerów”, por. Zasacka i Chymkowski, 2023, s. 39.

Klaudii Pieszczoch. Wybór ten także pokazuje wielokierunkowe i zróżnicowane zainteresowanie literaturą – od uznanej poezji religijnej (choć Kamińska nie chciała ograniczać się do jednej poetyki) przez popisy „kaskaderów literatury” do debiutujących dopiero poetów.

Studenci czytają chętnie książki popularnych obecnie pisarzy, szeroko recypowanych i nagradzanych w różnych dziedzinach, m.in. noblisty Daniela Kahnemana czy Marka Fishera, uznawanego za jednego z najważniejszych teoretyków kultury doby Internetu (Tomaszewska, *Śmierć kogniwojażera*, 2018). W wolnym czasie młodzi poloniści sięgają także po dzieła literackie współtworzące kanon literatury światowej – angielskiej, francuskiej, rosyjskiej, polskiej i czeskiej. Na szlakach lekturowych respondentów pojawiają się również opracowania literackich arcydzieł napisane przez uznanych badaczy, pozycje popularnonaukowe z kręgu antropologii takie jak *Sapiens. Od zwierząt do bogów* Yuval Noah Harari, czy też te pokazujące naukowe spojrzenie na popkulturę i media z perspektywy młodej generacji badaczy (*Rekonfiguracje modernizmu pod redakcją* Tomasa Majewskiego).

Ankietowani wybierali także poradniki takie jak *Sztuka obsługi życia* czy książka *Jesteś cudem* Reginy Brett, ale też z dziedziny ekonomicznej: *Poradnik przedsiębiorcy*. Ogólnopolskie badania pokazują, że w 2023 r. poradniki stanowiły lekturę 16% czytelników starszych od ankietowanych studentów (czyli w wieku 25–39 lat, por. Zasacka, Chymkowski i Koryś, 2024, s. 67).

Osobną grupę wśród wypowiedzi studentów stanowią dzieła o rozterkach młodości, wchodzeniu w dorosłość i związanymi z tym wyzwaniem, np. *Tamte dni, tamte noce* (André Aciman), *Dzieci* Jacka Paśnika czy *Posłub mnie nad rzeką* Weroniki Pawlak. Pojedyncze głosy ankietowanych wykazały zainteresowanie japońską mangą (komiks *Steel Ball run*) oraz zagadnieniami związanymi z tanatologią i eutanazją (*Jak nie zabiłem swojego ojca i jak bardzo tego żałuję* autorstwa Mateusza Pakuły).

Coroczna analiza stanu polskiego czytelnictwa przeprowadzona przez specjalistów Biblioteki Narodowej pokazuje, że niesłabnącą popularnością cieszą się książki związane z problematyką II wojny światowej, a na tym tle wyróżniają się świadectwa poświęcone obozom zagłady. Na liście ostatnio czytanych książek przez studentów polonistyki znalazł się jeden reportaż pt. *Rzeczy osobiste* Karoliny Sulej, który opowiada o ubraniach i rzeczach osobistych więźniów obozów koncentracyjnych, wyróżniony Nagrodą im. Ryszarda Kapuścińskiego za reportaż literacki w 2021 r. Wyniki przeprowadzonych ankiet wykazują, że studenci sięgają także po inne przykłady literatury niefikcyjnej, w tym przypadku pozycje oscylujące wokół biografii i autobiografii: *Tischner. Biografia* Wojciecha Bonowicza, *Nielekarz, czyli jak wyleczyłem się z medycyny* Adama Kaya, *Potępiecie Paganiniego* Anatolija Winogradowa.

Ta bogata mozaika odzwierciedla stan poszukiwania, dojrzewających preferencji czytelniczych studentów i formowania się gustu literackiego wśród adeptów literaturoznawstwa. Ponad 1/5 ankietowanych nie posiada grupy ulubionych pisarzy ani faworyta w tej dziedzinie. Wybory czytelnicze studentów okazały się bardzo rozproszone i zróżnicowane, stąd zaobserwowano nie więcej niż kilka deklaracji czytelniczych jednego twórcy. Najwyżej cenionymi autorami wśród badanej grupy są Herman Hesse (4,5%), niemiecki poeta, prozaik i eseista, nagrodzony Literacką Nagrodą Nobla, oraz Jane Austen (4,5%), której twórczość sytuuje się w czołówce czytelniczego zainteresowania w rankingach Biblioteki Narodowej w kategorii literatury obcej i wysokoartystycznej, powstałej przed 1918 r. Co ciekawe, Herman Hesse we wspomnianych raportach (2014–2023) w ogóle nie jest wzmiankowany. Dodatkowo, wyniki przeprowadzonych ankiet pozwalają wyróżnić drugą grupę najpoczytniejszych autorów (3%). Należą do nich: Adam Mickiewicz, Kazimierz Przerwa-Tetmajer, Witold Gombrowicz, Andrzej Sapkowski, a z literatury zagranicznej: Rick Riordan, Aghata Christie i Jo Nesbø.

Rezultaty badań w ciekawy sposób korespondują z raportami Biblioteki Narodowej. Według rankingów tej instytucji to właśnie Adam Mickiewicz jest najczęściej czytany polskim klasykiem po Henryku Sienkiewiczu (choć zwykle w ramach szkolnego obowiązku lekturowego). Warto także zauważyć, że ankiet wśród studentów polonistyki została przeprowadzona kilka miesięcy po zakończeniu obchodów Roku Romantyzmu (to właśnie w 2022 r. wieszcz znalazł się na czwartym miejscu w rankingu najpopularniejszych autorów w Polsce – podobnie było w 2017 r.). Do tej pory to najwyższa pozycja, jaką zdobyła (w tym zestawieniu) twórczość Mickiewicza pod polskimi „strzechami”, o których pisał autor w *Panu Tadeuszu*. Co do pozostałych twórców, raporty Biblioteki Narodowej o stanie polskiego czytelnictwa z ostatnich lat nie wymieniają Kazimierza Przerwy-Tetmajera (podobnie jak Ricka Riordana, tworzącego kryminały i powieści fantasy), wzmiankują natomiast o Gombrowiczu jako autorze współczesnej literatury pięknej, należącej do szkolnego kanonu (ale w ankiecie studenckiej w sekcji „książki ostatnio przeczytane spoza listy lektur” jedna osoba wymieniła dziennik intymny tego pisarza pt. *Kronos*, który nie jest czytany w szkole). Jak pokazują wyniki badań, studenci chętnie sięgają też po twórczość Andrzeja Sapkowskiego, od kilku lat zajmującą drugie miejsce w aspekcie poczytności literatury fantastycznej w rankingach Biblioteki Narodowej (szczególną popularnością cieszy się saga o Wiedźminie), a także po książki Aghaty Christie (mistrzyni kryminału, mającej licznych miłośników swojego literackiego talentu wśród wszystkich pokoleń, co poddali analizie Zofia Zasacka, Radosław Chymkowski i Izabela Koryś) oraz Jo Nesbø, norweskiego pisarza, którego twórczość od wielu lat utrzymuje się na listach bestsellerów.

Aktywności kulturalne wśród studentów

Kolejne pytania przeprowadzonej ankiety dotyczyły najchętniej wybieranych przez studentów aktywności kulturalnych w ich wolnym czasie. Zauważmy, że według raportu *Praktyki kulturalne Polaków* obejmującego 1800 osób w IV kwartale 2013 r. najbardziej rozpowszechnioną aktywnością wśród respondentów było odwiedzanie centrów handlowych, branie udziału w imprezach towarzyskich, a na 3. miejscu – spacer po parku lub lesie (Drozdowski, Fatyga, Filiciak, Krajewski i Szlendak, 2014). Wśród studentów praktyki te rozkładają się nieco inaczej: 71% deklaruje, że częściej niż raz w tygodniu spaceruje po terenach zielonych, połowa młodych polonistów z podobną częstotliwością odwiedza kawiarnie i restauracje, 25% uczęszcza na odczyty i konferencje, a 19% wybiera się do centrów handlowych. Co do aktywności podejmowanych raz w tygodniu, to 36% osób wskazało uczęszczanie na imprezy towarzyskie.

Interesujące jest to, że chociaż wspomniane badania (*Praktyki kulturalne Polaków*) były realizowane 10 lat temu, to wciąż odwiedzanie opery, jak i parkietu tanecznego należy do czynności wykonywanych przez mniejszość respondentów. Ankietowani studenci najrzadziej (czyli tylko raz w roku) odwiedzają filharmonie, sale koncertowe, teatry, centra kultury, spotkania autorskie z pisarzami i wernisaże. 13% ankietowanych deklaruje oglądanie obiektów turystycznych, a 10% wyjścia na tańce.

Rzadkie odwiedzanie miejsc związanych z kulturą wysoką studenci najczęściej tłumaczyli w ankietach brakiem czasu i środków finansowych na drogie bilety. Zdarzały się też odpowiedzi wskazujące, że respondenci nie mają wielu znajomych, z którymi mogliby podejmować tego rodzaju aktywności. Trzeba jednak podkreślić, że ankieta pokazała, iż wśród studentów są także admiratorzy Melpomeny, którzy starają się kilka razy w roku odwiedzać sceny teatralne. Sztukami cieszącymi się największą popularnością wśród studentów są *Dziady* (9%), *Mały Książę* (3,5%) i *Matka Joanna od Aniołów* (3,5%).

W przeprowadzonych ankietach studenci deklarują aktywny sposób spędzania wolnego czasu. Kilka razy w roku 63% respondentów wyjeżdża na weekend poza miejsce zamieszkania, 58% zwiedza muzeum, a 32% badanych bierze udział w zorganizowanych zajęciach sportowych.

42% ankietowanych wskazało, że pandemia nie zmieniła znacząco sposobu spędzania przez nich wolnego czasu. Natomiast 23% studentów przyznało, że izolacja przyczyniła się do ich wycofania się z życia towarzyskiego, ograniczania kontaktów i mniejszej otwartości na nowe znajomości. 15% badanych zauważyło, że pandemia pozwoliła im docenić wspólne chwile z rodziną i przyjaciółmi oraz wzmocniła potrzebę spędzania wolnego czasu na świeżym powietrzu. Jedynie 6% studentów zaznaczyło, że

dzięki pandemii udało im się rozwinąć nowe pasje, bardziej zadbać o siebie i polubić spędzanie czasu z samym sobą. Pozostałe osoby przyznały, iż obecnie więcej czasu spędzają przed komputerem, częściej grają w gry komputerowe oraz czują potrzebę większej aktywności w sieci, co zaowocowało zakładaniem kont w kolejnych portalach społecznościowych.

Według danych II edycji sondażu Narodowego Centrum Kultury za kinem w czasie tzw. twardego lockdownu tęskniło najwięcej osób (aż 75% badanych). Wyniki ankiet przeprowadzonych wśród studentów pokazują jednak, że wyjścia do kina nie należą do najczęściej praktykowanych przez nich rozrywek kulturalnych, a 60% odwiedza kina tylko kilka razy w roku. Najwięcej osób wśród badanej grupy oglądało na wielkim ekranie w ostatnim czasie drugą część *Avatara* (13%), *Niebezpiecznych dżentelmenów* (9%), tyle samo studentów obejrzało *Kota w butach. Ostatnie życzenie*, natomiast *Wieloryba* – 7%, *Filipa* – 6%, *Titanic* – 4,5% (tyle samo osób zobaczyło *Imperium światła* oraz *Aftersun*), 3% badanych wybrało się do kina na: *Ant-man i Osa: Kwantomania*.

Z przeprowadzonych badań wynika jednak, że studenci chętniej chodzą do kina lub oglądają filmy w zaciszu domowym niż śledzą seriale i programy telewizyjne. Prawie 30% ankietowanych przyznało, że nie ogląda obecnie żadnego serialu. Najwięcej osób wskazało *The Crown*, na drugim miejscu *ex aequo* znalazły się seriale *Dahmer* i *The Last of us*, a na ostatnim – z równą liczą głosów: *Breaking Bad*, *Gra o tron* i *Wikingowie*.

Trend ten jest zbieżny z badaniami przeprowadzonymi przez Nielsen Media (2021), które pokazały, że telewizor coraz częściej służy do korzystania ze streamingu internetowego. Jednocześnie zmniejsza się czas oglądania telewizji tradycyjnej (jak podaje Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji: „W I kwartale 2023 roku statystyczny Polak oglądał telewizję przez prawie 4 godziny 7 minut dziennie, tj. o blisko 15 minut krócej w stosunku do analogicznego okresu roku ubiegłego” (Reisner, 2023, s. 3)). Dla celów porównawczych warto zauważyć, iż badania przeprowadzone pod koniec lat 90. przez Małgorzatę Kwiatkowską wśród młodzieży pokazują, że prawie co piąty uczeń najchętniej zasiadał wówczas przed telewizorem (Kwiatkowska, 1999, s. 107).

Podsumowanie

Wyniki badań zaprezentowane w niniejszym artykule, uwzględniające wybory lekturowe studentów oraz praktykowane przez nich najczęściej formy aktywności kulturalnej, pokazują, że wciąż dominującą postawą wobec kultury wśród studentów jest postawa rekreacyjno-zabawowa w nawiązaniu do badań K. Gonet-Jasińskiej (1971), choć nie

brakuje też wśród ankietowanych cech charakterystycznych dla postawy poznawczej.

Wyniki badań korespondują także z tezą Elżbiety Wnuk-Lipińskiej (1981, s. 22), która wskazała specyficzny dla studentów model uczestnictwa w kulturze wyróżniający się m.in. mniejszym zainteresowaniem programami telewizyjnymi w przeciwieństwie do filmów oraz oferty kulturalnej takich instytucji jak teatr. Warto także zauważyć, że studenci w sferze kultury bardziej preferują aktywność odbiorczą niż twórczą (Jerzak i Koczorowska, 1988), natomiast ich wybory czytelnicze, zróżnicowane i rozproszone, rysują wielobarwną panoramę zróżnicowanych gustów literackich.

Nie ulega wątpliwości, że patrząc na bogatą ofertę kulturalną Krakowa, formy aktywności studentów są raczej skromne, ale z całą pewnością nie możemy tutaj mówić o bierności kulturalnej. Pocieszające jest to, że pandemia nie wpłynęła na dalsze ograniczenie środków komunikacji symbolicznej wśród studentów oraz na ich szeroko rozumianą aktywność. Jak pisał Stanisław Juszczak, życie w „globalnej wiosce”, a co za tym idzie szybkie i łatwe przekazywanie informacji nie zacieśnia więzi, a wręcz generuje izolację społeczną, natomiast pandemia pozwoliła docenić studentom posiadane relacje i związki (Juszczak, 1998).

Dzierżymir Jankowski ponad 20 lat temu konstatawał, iż w polskich realiach „wypierane są czytelnictwo książek, uczęszczanie do instytucji artystycznych i publicznych instytucji oświatowych” (Jankowski, 1996, s. 114). Pocieszający jest raport Biblioteki Narodowej z 2023 r., który wskazuje, że poziom czytelnictwa wzrósł w Polsce o 9 punktów procentowych w stosunku do roku poprzedniego, oraz wyniki badania IPSOS, dowodzące zwiększenia liczby optymistów aż o 20% (Skrzyńska, 2024). Sfera *praxis* studentów polonistyki pokazuje, że mimo bogatych programów nauczania udaje im się znaleźć czas na realizację swoich zainteresowań kulturalnych, które obejmują czytanie książek spoza uczelnianej listy lektur obowiązkowych. Podkreślmy – udaje im się, ponieważ tego chcą. Z przeprowadzonych ankiet wyłania się obraz studenta jako młodego adepta literatury, miłośnika książek, który sięgając po teksty „spoza kanonu”, realizuje własne intelektualne potrzeby. Indywidualne wybory studentów w tej dziedzinie, jako coraz bardziej świadomych uczestników kultury, są zróżnicowane. Na potrzeby artykułu zostały one usystematyzowane i przyporządkowane do określonych kategorii.

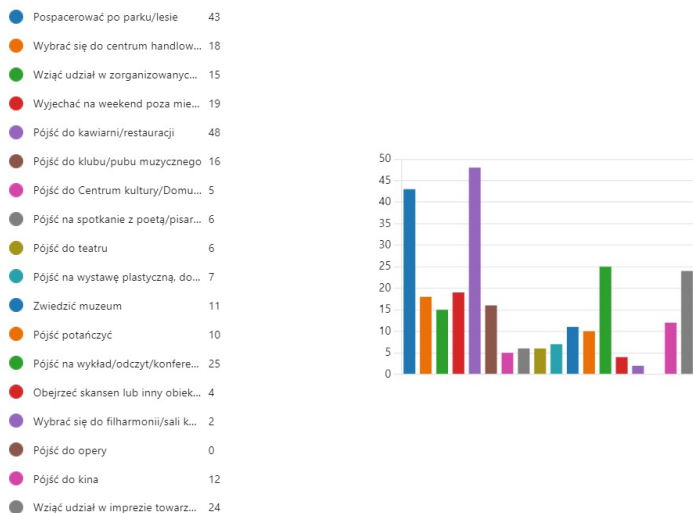
Takie podejście sprzeciwia się neoliberalnemu modelowi, gdzie rozwój jednostki nie stanowi celu samego w sobie, ale ogranicza się do procesów związanych z postępcem rynku (Raczkowski, 2018, s. 8). Osobiste lekturowe poszukiwania studentów obejmują zarówno literaturę popularną w ramach tzw. *guilty pleasure*, jak również nowości literackie,

międzynarodowe bestsellery, klasykę literatury, co można odczytywać w kontekście własnego rozwoju i poszerzania horyzontów. Wiąże się to nie tyle z „dyktatem wszytkożerności”, o którym pisał Tomasz Szlendak, ile raczej z posiadaniem umiejętności krytycznego myślenia i wrażliwości humanistycznej.

Przeprowadzone badania mają charakter pilotażowy i wymagają kontynuacji w następnych latach, aby uzyskać syntetyczny obraz omawianego zjawiska. Przywołując słowa Jerzego Weinberga, iż „Uniwersytet to mikrokosmos, w którym odbija się całe społeczeństwo” (Weinberg, 1964, za: Jawłowska, 1975, s. 175) i analizując czytelnictwo studentów polonistyki UJ, można z większym optymizmem patrzeć na przyszłość Uniwersytetu.

Materiał graficzny⁴

Wykres 1. Rodzaje aktywności, które studenci wykonywali w czasie ostatniego roku (2022/2023) raz w tygodniu.

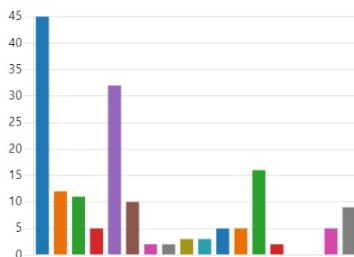

Źródło: materiały własne.

4 W czasie wypełniania ankiet studenci mieli możliwość wielokrotnego wyboru odpowiedzi. Wykresy prezentują rozkład poszczególnych głosów. Jako że nie wszystkie osoby odpowiadały na każde pytanie (nie we wszystkich odpowiedziach suma głosów wyniosła 70), konieczne stały się dodatkowe obliczenia.

Wykres 2. Rodzaje aktywności, które studenci wykonywali w czasie ostatniego roku częściej niż raz w tygodniu

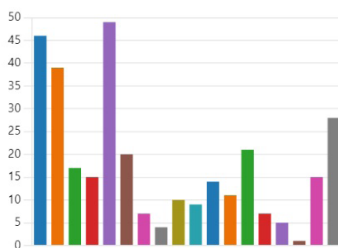
- Pospacerować po parku/lesie 45
- Wybrać się do centrum handlow... 12
- Wziąć udział w zorganizowanyc... 11
- Wyjechać na weekend poza mie... 5
- Pójść do kawiarni/restauracji 32
- Pójść do klubu/pubu muzycznego 10
- Pójść do Centrum kultury/Domu... 2
- Pójść na spotkanie z poetą/pisar... 2
- Pójść do teatru 3
- Pójść na wystawę plastyczną, do... 3
- Zwiedzić muzeum 5
- Pójść potańczyć 5
- Pójść na wykład/odczyt/konfere... 16
- Obejrzeć skansen lub inny obiek... 2
- Wybrać się do filharmonii/sali k... 0

Źródło: materiały własne.

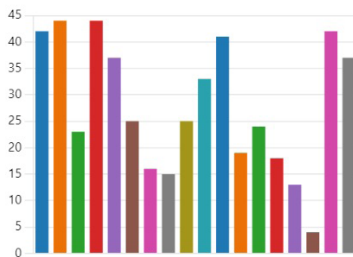
Wykres 3. Aktywności, które studenci wykonywali w czasie ostatniego roku kilka razy w miesiącu

- Pospacerować po parku/lesie 46
- Wybrać się do centrum handlow... 39
- Wziąć udział w zorganizowanyc... 17
- Wyjechać na weekend poza mie... 15
- Pójść do kawiarni/restauracji 49
- Pójść do klubu/pubu muzycznego 20
- Pójść do Centrum kultury/Domu... 7
- Pójść na spotkanie z poetą/pisar... 4
- Pójść do teatru 10
- Pójść na wystawę plastyczną, do... 9
- Zwiedzić muzeum 14
- Pójść potańczyć 11
- Pójść na wykład/odczyt/konfere... 21
- Obejrzeć skansen lub inny obiek... 7
- Wybrać się do filharmonii/sali k... 5
- Pójść do opery 1
- Pójść do kina 15
- Wziąć udział w imprezie towarz... 28

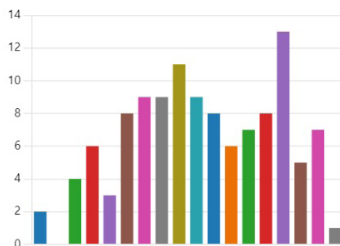
Źródło: materiały własne.

Wykres 4. Aktywności, które studenci wykonywali kilka razy w czasie ostatniego roku

Źródło: materiały własne.

Wykres 5. Aktywności, które studenci wykonywali kilka razy w czasie ostatniego roku tylko jeden raz

Źródło: materiały własne.

BIBLIOGRAFIA

- Drozdowski, R., Fatyga, B., Filiciak, M., Krajewski, M. i Szlendak, T. (2014). *Praktyki kulturalne Polaków*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Goleński, W. i Dudek, A. (2023). Motywy wyboru kierunku kształcenia. W: *Postawy i zachowania studentów wobec edukacji i rynku pracy. Przykład Śląska*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Gonet-Jasińska, K. (1971). Udział studentów w odbiorze kultury. *Studia Socjologiczne*, nr 4.
- Grzegorek, T. (2021). Czy jest jakiś pożytek ze studenckiej ankiety do ewaluacji zajęć? *Nauka*, nr 1, 103–118. DOI: 10.24425/nauka.2021.136306.
- Jankowski, D. (1996). Aktywność kulturalna – aspekty socjalizacyjne i edukacyjne. W: J. Gajda (red.), *Pedagogika kultury a edukacja kulturalna. Rozwój historyczny, aktualność, perspektywy*. Lublin, Dęblin: WSOSP.
- Jawłowska, A. (1975). *Drogi kontrkultury*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Jerzak, J. i Koczorowska, M. (1988). Psychologiczne determinanty aktywności kulturalnej studentów. W: E. Hajduk i W. Sroczyński (red.), *Problemy badania i rozwijania aktywności kulturalnej studentów*. Zielona Góra: WWSP.
- Juszczyk, S. (1998). Czy cyberprzestrzeń stanowi zagrożenie dla życia społecznego. W: W. Strykowski (red.), *Media a edukacja*, t. 2. Poznań: Wyd. eMPI2.
- Krajowy Instytut Mediów (16.11.2022). *Kobiety częściej niż mężczyźni czytają książki*. Pozyskano z: <https://kim.gov.pl/2022/11/16/kobiety-czesciej-niz-mezczyzn-czytaja-ksiazki/>, (dostęp: 01.09.2024).
- Kwiatkowska, M. (1999). Znaczenie edukacji kulturalnej w procesie kształtowania postaw moralnych młodzieży w środowisku lokalnym. W: *Młodzież jako przedmiot badań naukowych. Konteksty teoretyczne i metodologiczne*. Olsztyn: Wydawnictwo WSP.
- Marzęcki, R. i Stach, Ł. (2011). *Kim jesteśmy? Studenci Instytutu Politologii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie w świetle badań ankietowych*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Mezei, B.M. (2009). Kryzys uniwersytetu. O roli katolickich instytucji kształcenia wyższego. *Ethos*, nr 85, 29–51.
- Michowska, M., Kaczmarek, J., Basińska, K. i Olejniczak, M. (2008). Ocena postaw etycznych nauczycieli akademickich oraz studentów Akademii Medycznej w Gdańsku. *Annales Academiae Medicae Gedanensis*, nr 38, 51–64.
- Ortega y Gasset, J. (2002). *Bunt mas*, przeł. P. Niklewicz. Warszawa: Wydawnictwo Literackie MUZA SA.

- Pabian, A. i Rajczyk, J. (1988). Opiniowanie pracy nauczycieli akademickich przez studentów. *Problemy Nauki i Polityki Naukowej*, nr 1(11), 124–127.
- Pauluk, D. (2017). Jakie szanse rozwojowe stwarza uniwersytet „w kryzysie”? Z doświadczeń studentów pedagogik. *Pedagogika Szkoły Wyższej*, nr 1(21), 77–89. DOI: 10.18276/psw.2017.1–07.
- Raczkowski, T. (2018). Humanistyka a rynek pracy. Perspektywa studentów nauk humanistycznych wobec racjonalności rynkowej. *Zeszyty Etnologii Wrocławskiej*, nr 1(27), 5–26.
- Reisner, J. (2023). *Informacja o widowni telewizyjnej w Polsce w I kwartale 2023 roku*. Warszawa: Departament Monitoring.
- Skrzyńska, J. (2024). *Umiarkowanie optymistyczni. Polki i Polacy o 2024*. Ipsos. Pozyskano z: <https://www.ipsos.com/pl-pl/umiarkowanie-optymistyczni-polki-i-polacy-o-2024> (dostęp: 10.09.2024).
- Ślawek, T. (2015). Uniwersytet: Logo i Logos. *Czas Kultury*, nr 3 (186), 6–13.
- Szlendak, T. (2011). Nic? Aktywność kulturalna na wsi i w małych miastach. W: I. Bukraba-Rylska i W.J. Burszta (red.), *Stan i zróżnicowanie kultury wsi i małych miast w Polsce. Kanon i rozproszenie*. Warszawa: Narodowe Centrum Kultury, 53–102.
- Tomaszewska, A. (2018). *Śmierć kogniwojażera*. Pozyskano z: <https://www.dwutygodnik.com/artukul/7578-smierc-kogniwojazera.html> (dostęp: 10.09.2024).
- Urbanek, J. (2002). *Uczestnictwo młodzieży akademickiej w kulturze*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.
- Weinberg, J. (1964). *O wolność słowa*. Berkley.
- Wnuk-Lipińska, E. (1981). *Uczestnictwo studentów w kulturze*. Warszawa: PWN.
- Zadroga, A. (6.04 2009). Studia: wstydlivy problem ksero. *Gazeta Wyborcza Kraków*.
- Zagórska, A. i Malchar-Michalska, D. (2023). Absolwenci szkół wyższych Śląska na rynku pracy. W: *Postawy i zachowania studentów wobec edukacji i rynku pracy. Przykład Śląska*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Zasacka, Z. i Chymkowski, R. (2022). *Stan czytelnictwa w Polsce w drugim roku pandemii (2021–2022)*. Pozyskano z: <https://bn.org.pl/raporty-bn/stan-czytelnictwa-w-polsce/stan-czytelnictwa-w-polsce-w-202122-r> (dostęp: 01.09.2024).
- Zasacka, Z. i Chymkowski, R. (2023). *Stan czytelnictwa w Polsce w 2022 roku*. Pozyskano z: <https://bn.org.pl/raporty-bn/stan-czytelnictwa-w-polsce/stan-czytelnictwa-w-polsce-w-2022> (dostęp: 01.09.2024).
- Zasacka, Z., Chymkowski, R. i Koryś, I. (2024). *Stan czytelnictwa w Polsce w 2023 roku*. Pozyskano z: [https://bn.org.pl/raporty-bn/stan-czytelnictwa-w-polsce/w-2023](https://bn.org.pl/raporty-bn/stan-czytelnictwa-w-polsce/stan-czytelnictwa-w-polsce-w-2023) (dostęp: 01.09.2024).

Ewa Modzelewska-Opara – adiunkt na Wydziale Polonistyki UJ (Katedra Historii Literatury Oświecenia i Romantyzmu). Stypendystka Fundacji Kościuszkowskiej i SYLFF (Fundusz Stypendialny im. Ryoichi Sasakawa dla Młodych Liderów). Laureatka konkursu Miniatura 7 organizowanego przez Narodowe Centrum Nauki (2023). Przewodnicząca jury Małopolskiego Konkursu Literackiego dla uczniów szkół podstawowych, członek Jagiellońskiego Centrum Studiów Migracyjnych. Zainteresowania badawcze: historia literatury i kultury XIX i XX w., długie trwanie romantyzmu, emigrantologia, Stany Zjednoczone, polska tożsamość narodowa, badania archiwalne. Najważniejsze publikacje (wybór): *Dorobek pisarski i misja kulturalna polskich emigrantów w Stanach Zjednoczonych Ameryki w latach 1831–1842*, Kraków 2022, *August Antoni Jakubowski – poeta rozpaczy. Życie i twórczość*, Kraków 2015.